

СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНІВ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНСЬКІЙ І АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

SEMANTIC FEATURES OF THE TERMS OF LAW ENFORCEMENT ACTIVITIES IN THE UKRAINIAN AND ENGLISH LANGUAGES

Мамич М.В.,

orcid.org/0000-0002-2868-3953

доктор філологічних наук, професор,

завідувач кафедри прикладної лінгвістики

Національного університету «Одеська юридична академія»

Кісельова А.А.,

orcid.org/0000-0003-0292-6723

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземних мов

Національного університету «Одеська юридична академія»

Шевченко-Бітенська О.В.,

orcid.org/0000-0002-0845-3114

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри іноземних мов

Національного університету «Одеська юридична академія»

Швелідзе Л.Д.,

orcid.org/0000-0003-2291-5255

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземних мов

Національного університету «Одеська юридична академія»

У статті здійснено порівняльний аналіз семантичних особливостей термінів правоохоронної діяльності в українській та англійській мовах. Визначено роль терміносистеми у формуванні професійної комунікації у сфері права та охарактеризовано її вплив на точність перекладу нормативно-правових текстів. Проаналізовано головні лексико-семантичні явища – полісемію, синонімію, антонімію – у складі правоохоронної термінології обох мов, виявлено закономірності їх функціонування та відмінності, зумовлені особливостями правових систем. Зокрема, показано, що українська терміносистема вирізняється більшою законодавчою унормованістю та чіткістю дефініцій, тоді як англійська характеризується варіативністю й контекстуальною гнучкістю, що сприяє розширенню семантичного поля понять. Розглянуто три семантичні групи термінів (загальноправову, криміналістичну та поліцейську) і простежено їх взаємозв'язок у межах системи мови права. Особливу увагу приділено аналізу базових термінологічних понять: злочин / crime; покарання / punishment, penalty; розслідування / investigation, inquiry. Доведено, що семантичні розбіжності між ними зумовлені різницею між континентальною (українською) та англо-американською (англійською) моделями права. Встановлено, що явища полісемії (напр., case, орган), синонімії (crime – offense – felony – misdemeanor; покарання – санкція – кара) й антонімії (lawful – unlawful; винний – невинний) формують складну, але системну семантичну мережу термінів, у якій відбиваються особливості правового мислення.

Зроблено висновок, що адекватність перекладу правоохоронної термінології залежить від урахування не лише структурно-семантичних, а й культурно-правових відмінностей між мовами. Порівняльний аналіз доводить, що правоохоронна термінологія має тенденцію до гармонізації внаслідок глобалізаційних процесів, однак зберігає національні семантичні особливості, що потребують подальшого лінгвістичного осмислення.

Ключові слова: термін, правоохоронна діяльність, семантика, полісемія, синонімія, антонімія, українська мова, англійська мова.

The article provides a comparative analysis of the semantic features of law enforcement terminology in Ukrainian and English. The study outlines the role of the terminological systems in shaping professional legal communication and emphasizes their impact on the accuracy of statutory and legal translation. The research examines key lexical and semantic phenomena – polysemy, synonymy, and antonymy – within the law enforcement terminology of both languages, revealing the patterns of their functioning and differences determined by the specific features of the respective legal systems. It has been established that the Ukrainian terminology system is characterized by a higher degree of legislative standardization and definitional precision, while the English system demonstrates greater variability and contextual flexibility, which expands the semantic field of legal concepts. Three main semantic groups of terms (general legal, criminological, and police terminology) have been identified and analyzed in relation to their interconnections within the broader language of law. Particular attention is paid to the analysis of fundamental notions such as злочин / crime; покарання / punishment, penalty; розслідування / investigation, inquiry. The semantic discrepancies between these terms are shown to stem from the distinction between the continental (Ukrainian) and Anglo-American (English) legal traditions. Phenomena of polysemy

(e.g. case, organ), synonymy (crime – offence – felony – misdemeanor; покарання – санкція – кара), and antonymy (lawful – unlawful; винний – невинний) are demonstrated to form a complex yet systematic semantic network reflecting the conceptual structure of legal thought.

The paper concludes that the adequacy of translating law enforcement terminology depends not only on structural-semantic but also on cultural-legal differences. The comparative analysis proves that law enforcement terminology tends toward harmonization due to globalization processes while preserving national semantic peculiarities that require further linguistic study.

Key words: term, law enforcement, semantics, polysemy, synonymy, antonymy, Ukrainian language, English language.

Постановка проблеми. Термінологія сфери правоохоронної діяльності є важливою складовою професійної комунікації як в українському, так і в англomовному правовому дискурсі. Адекватне розуміння, застосування та переклад таких термінів важливі не лише для фахівців-правознавців і правоохоронців, але й для міжмовного (англо-українського) співробітництва, перекладу, навчання. Сучасна правоохоронна діяльність неможлива без ефективної міжмовної комунікації. В умовах міжнародного співробітництва органів правопорядку постає необхідність уніфікації термінології, що вживається у правових документах, міждержавних угодах, перекладах міжнародних конвенцій тощо. Саме тому виникає необхідність у порівнянні семантичних особливостей термінів правоохоронної діяльності у двох мовах – українській і англійській.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика особливостей термінології у сфері права активно досліджується вченими-мовознавцями [1; 2; 3]. Дослідження поєднують класичні лінгвістично-термінологічні підходи (міжмовний порівняльний, семантичний, парадигматичний, синтаксичний аналіз) [4; 5] з сучасними корпусними й цифровими методами [6]. Досить багато практичних робіт зосереджено на дослідженні проблем еквівалентності перекладу між українською та англійською мовами, а також на відображенні новоутворень термінів законодавства [7]. Невелика частина досліджень присвячена і безпосередньо правоохоронним термінам – парадигматичним та синтагматичним відношенням усередині української правоохоронної термінології [8].

Аналіз останніх наукових робіт дозволяє констатувати, що питання вивчення особливостей українських та англійських термінів правоохоронної діяльності залишається актуальним.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження є здійснення порівняльного аналізу семантичного наповнення та структурних особливостей термінів правоохоронної діяльності в українській та англійській мовах, визначення типових способів словотворення, особливостей еквівалентності семантики, що мають значення для адекватності перекладу офіційних текстів.

Для досягнення цієї мети передбачено вирішення таких завдань:

- дослідити специфіку термінів правоохоронної діяльності;
- окреслити основні підходи до адекватного розуміння і уживання термінів у правоохоронній сфері;
- проаналізувати семантичні та структурні особливості українських і англійських правоохоронних термінів;
- з'ясувати основні способи творення термінів у англійській та українській мовах;
- встановити закономірності перекладу та адаптації термінів у міжмовній комунікації.

Виклад основного матеріалу. Термін є однією із значущих категорій сучасної лінгвістики, термінознавства та перекладознавства. Його дослідження становить важливу складову аналізу спеціальної лексики, зокрема мови права та правоохоронної діяльності. У загальному розумінні термін – це слово або словосполучення, що позначає спеціальне поняття певної галузі знань, характеризується системністю, точністю та однозначністю в межах професійного дискурсу [9]. Термін призначений для точного вираження спеціального поняття та встановлення логічних відношень між поняттями.

В умовах глобалізації термін набуває ще однієї функції – міжкультурного посередництва. Зокрема, у сфері права та правоохоронної діяльності важливим є узгодження термінів між системами англо-американського і континентального права. Сучасна правова система України заснована на поняттях та принципах, характерних романо-германському (континентальному) типу правової системи, що призводить до схожості основних принципів підходу регулювання держави і сприяє формуванню спільного терміносемантичного простору, але водночас і породжує проблеми еквівалентності у перекладі. Крім того, у контексті дослідження термінів правоохоронної діяльності важливо враховувати не лише структурно-семантичні риси, а й комунікативно-культурні чинники, які зумовлюють функціонування цих одиниць у професійній та міжмовній взаємодії.

Загалом система юридичної термінології є складною, багаторівневою структурою, у межах якої правоохоронна термінологія посідає особливе місце. Для з'ясування її специфіки важливо розглянути три її основні семантичні групи – загальноправову, криміналістичну та поліцейську термінологію.

Загальноправова термінологія охоплює поняття, спільні для всіх галузей права. Це основа правоохоронної термінології, на якій ґрунтуються інші, більш вузькі, терміносистеми. До неї належать одиниці, що позначають фундаментальні правові категорії: *закон, норма, відповідальність, правопорушення, суб'єкт, об'єкт, покарання, юрисдикція, компетенція* тощо. Такі терміни мають узагальнений характер і функціонують у різних галузях права, становлять метамову права й забезпечують єдність правової системи.

Криміналістична термінологія є галузевою складовою мови права, що пов'язана із розслідуванням злочинів. До цієї групи належать терміни, що позначають методи розслідування – *слідчий експеримент, огляд місця події, відтворення обстановки, експертиза*; засоби та інструменти – *дактилоскопія, трасологія, балістика*; типи слідів – *сліди рук, сліди взуття, сліди транспортних засобів*; процесуальні дії – *допит, обшук, вилучення, арешт майна*. Криміналістична термінологія має вужчий і більш прикладний характер, ніж загальноправова, адже описує спеціалізовані процедури й поняття, що стосуються доказової діяльності.

Поліцейська термінологія належить до мови правоохоронної діяльності у вузькому сенсі – тобто діяльності органів поліції, спрямованої на охорону громадського порядку, забезпечення безпеки, запобігання правопорушенням. До неї належать такі терміни: *патрулювання, затримання, адміністративний протокол, превентивний захід, оперативно-розшукова діяльність, дільничний офіцер, підрозділ швидкого реагування* тощо. На відміну від криміналістичних, поліцейські терміни функціонують у практичному дискурсі, вони мають адміністративно-правову природу та часто пов'язані із специфікою службових документів, інструкцій, наказів.

Таким чином, між цими трьома термінологічними системами існує ієрархічна та функціональна взаємодія: загальноправова термінологія – базова, універсальна; криміналістична – науково-дослідницька, аналітична, пов'язана з процесом розслідування; поліцейська – практично-оперативна, зорієнтована на реалізацію правоохоронних функцій. Межі систем є відносними, хоча іноді одні

й ті самі одиниці змінюють значення залежно від контексту – наукового, процесуального чи службово-оперативного. Так, термін *правопорушення* (загальноправовий) у межах криміналістики конкретизується як злочин, а в поліцейській термінології – як адміністративне правопорушення чи інцидент.

Лексико-семантична структура правоохоронної термінології в українській та англійській мовах характеризується складними взаємовідношеннями між одиницями терміносистем. У ній функціонують явища полісемії, синонімії, антонімії, які мають специфічні риси залежно від особливостей мови й традицій правової культури.

Полісемія у термінах правоохоронної діяльності виникає внаслідок розширення чи конкретизації змісту поняття залежно від контексту або галузі застосування. Так, в українській мові термін *справа* є полісемою і конкретизується контекстом, маючи різні семантичні відтінки в межах правової сфери – *кримінальна справа, адміністративна справа або судове провадження*. В англійській мові термін *case* також є багатозначним і конкретизується контекстом: *legal case, criminal case, cold case*.

Лексема *орган* також є полісемою в українській мові і у контексті правоохоронної діяльності, набуваючи термінологічного значення, може позначати як установу (орган поліції), так і фізичну особу – представника влади. *Charge* означає як обвинувачення, так і офіційне звинувачення у суді, або навіть службовий обов'язок (*police charge*).

Таким чином бачимо, що полісемія і в українській, і в англійській терміносистемах правоохоронної діяльності виражена досить активно, що пов'язано передусім із більш широким ужитком названих лексем у повсякденному дискурсі.

У професійній комунікації синонімія як співіснування декількох термінів із близьким або тотожним значенням, що пояснюється різними традиціями правового вжитку, запозиченнями чи впливом міжмовної практики, має досить обмежений характер, адже терміни прагнуть до конкретизації. Проте терміни-синоніми правоохоронної діяльності можливі. Так, в українській мові *правопорушення – делікт – злочин* різняться за ступенем суспільної небезпеки, але часто вживаються як близькі поняття; *покарання – санкція – кара* також семантичні синоніми (*покарання* має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, та запобігання вчиненню нових злочинів; *санкція* – застосування заходів впливу або покарання за порушення закону, правил чи договору, а також дозвіл на проведення певних процесуальних дій [10]), але

їхні певні значення у синонімічному ряду будуть досить далеко віддалені один від одного. Терміни-синоніми *підозрюваний* – *обвинувачений* – *підсудний* різняться залежно від стадії процесу (підозрюваною є особа, якій повідомлено про підозру, особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, або особа, щодо якої складено повідомлення про підозру; обвинуваченою (підсудною) є особа, обвинувальний акт щодо якої переданий до суду [11, с. 42]).

Англійській мові теж притаманна синонімія термінів. *Crime – offence – felony – misdemeanor* – всі терміни позначають діяння, що порушує закон, але *crime* має загальне значення – будь-яке діяння, заборонене кримінальним законом; *offence* – будь-яке порушення закону чи правил, не обов'язково кримінальне; *felony* – термін американського (і колись англійського) права, який означає тяжкий злочин; *misdemeanor* – злочин невеликої тяжкості, проступок. Як бачимо, аналізовані терміни, позначаючи правопорушення, відрізняються за ступенем тяжкості, юридичним контекстом і сферою вживання.

В англійській мові, як і в українській, семантичними синонімами є терміни *punishment – penalty – sanction*, що позначають варіанти позначення кари. Відмінності у тлумаченні термінів спостерігаємо у невеликій кількості. Так, *sanction* як термін латинського походження має в українській і англійській мовах спільне значення. *Punishment* має два українські відповідники – *покарання, кара*. А от термін *penalty* набуває іншого значення – грошове або інше стягнення за порушення закону, правил чи договору, тобто позначає *штраф, стягнення*.

Suspect – accused – defendant / the accused (in court) не відрізняються семантично від українських відповідників *підозрюваний* – *обвинувачений* – *підсудний*, хоча останній у англійській мові має дублет.

Антонімія термінів у обох мовах виявляє опозиційність понять, що відображає логіку правових процесів. Українською – *винний* – *невинний*, *законний/правомірний* – *незаконний/неправомірний* (ці терміни утворюють опозиційну пару за допомогою частки *не*, формуючи новий термін з протилежним значенням), *обвинувачення* – *захист, арешт/затримання* – *звільнення*. В англійській мові майже точні відповідники антонімічних пар *guilty – not guilty*, *lawful – unlawful/illegal*, *prosecution – defense*, *detention – release*. Як бачимо, антонімічні пари у обох мовах здебільшого мають пряму структурну відповідність, що полегшує переклад, хоча іноді існують відмінності в ужитку.

З наведених прикладів робимо висновок, що явища полісемії, синонімії, антонімії в україн-

ській та англійській терміносистемах правоохоронної діяльності демонструють високий ступінь системності та логічності у межах кожної мови; залежність значень від правової культури та традицій тлумачення законів; наявність еквівалентних структур, що полегшують переклад, але й певних семантичних розбіжностей, які можуть змінювати сенс офіційних текстів. Порівняльний аналіз показує, що правоохоронна термінологія обох мов прагне до максимальної точності, однак її семантична організація зберігає елементи варіативності, що зумовлено відмінностями правових систем і мовних традицій.

Терміни *злочин, розслідування і покарання* належать до ядра терміносистеми правоохоронної діяльності, оскільки відображають ключові елементи кримінального процесу – вчинення правопорушення, реагування на нього та встановлення істини у справі. У різних мовах ці поняття мають як спільні риси, так і суттєві відмінності, зумовлені національними правовими традиціями, історичним розвитком і мовною специфікою.

В українській мові термін *злочин* визначається у Кримінальному кодексі України як суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), учинене суб'єктом злочину, за яке передбачено кримінальну відповідальність [11, с. 11]. Отже, у центрі семантичного поля терміна стоять три ознаки: суспільна небезпека, винність, караність.

В англійській мові термін *crime* має ширше семантичне поле. Так, у британському праві *crime* охоплює два поняття – *злочин* або *злочинність*, які караються законом (*punishable by law*), тоді як *offence* – більш загальний термін, що охоплює як кримінальні, так і адміністративні правопорушення. Так, наприклад, *serious crime* – тяжкий злочин; *minor offence* – дрібне правопорушення; *felony/misdemeanor* (у США) – поділ злочинів за ступенем тяжкості. Таким чином, український термін *злочин* ближчий семантично до англійського *crime*, тоді як англійське *offence* охоплює ширше коло правопорушень, у тому числі адміністративних.

Термін *покарання* в українському кримінальному праві тлумачиться як захід державного примусу, що застосовується за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає в обмеженні прав і свобод цієї особи [11, с. 50]. Центральні ознаки поняття: державний примус, кара як форма відплати, виправна функція, попередження нових злочинів.

В англійській мові терміни *punishment і penalty* частково перетинаються. Так, *punishment* – більш широке поняття, що охоплює будь-яку кару за порушення закону, з моральним або виховним акцен-

том. *Penalty* – виключно правовий термін, який означає санкцію, передбачену законом (наприклад, *penalty for theft* – покарання за крадіжку). У синонімічному значенні уживаються і терміни *sanction*, *sentence (to pass a sentence of imprisonment)* – вирок суду, який визначає конкретну форму покарання.

Розслідування як один з основних термінів правоохоронної діяльності в українській термінологічній системі означає процесуальну діяльність слідчого або уповноважених органів, спрямовану на виявлення, фіксацію доказів, встановлення обставин учинення злочину та осіб, що його вчинили.

В англійській мові лексема *investigation* має як термінологічне, так і загальне значення. У правовому контексті – *a formal inquiry or systematic examination by police or authorities to discover the truth about a crime*. Тобто *police investigation* – розслідування поліцією; *criminal investigation department (CID)* – підрозділ поліції, відповідальний за розслідування злочинів. Термін *inquiry*, який також може мати переклад *розслідування*, хоча і вживається як правознавчий термін (*official investigation ordered by a governmental or judicial body*) має і більш широке значення (наприклад, *public inquiry* – публічне розслідування державного рівня).

Крім того, в англійській системі правоохоронних термінів спостерігається розмежування понять *investigation* (оперативна діяльність) та

inquiry (офіційна процедура перевірки), тоді як в українській мові обидві дії називає один термін *розслідування*.

Висновки. Порівняння ключових термінів правоохоронної діяльності засвідчує, що в обох мовах правоохоронна терміносистема ґрунтується на спільній логіці правового процесу, англійська система характеризується більшою термінологічною диференціацією (наявність кількох термінів на позначення одного поняття), українська – вищим ступенем системності та точності, закріпленої у законодавчих дефініціях; розбіжності у семантичних полях можуть впливати на еквівалентність перекладу та інтерпретацію правових норм у міжнародному контексті.

Відмінності у семантичних полях розглянутих термінів в українській і англійській мовах зумовлені різним правовим устроєм (прецедентне право vs кодифіковане право); соціокультурними чинниками (роль громади в запобіганні злочинності); лінгвістичними особливостями (більша абстрактність англійських понять і конкретність українських).

Таким чином, при перекладі й аналізі правоохоронної термінології важливо враховувати семантичну асиметрію між термінами, щоб уникнути спотворення змісту правових документів та забезпечити адекватну міжмовну комунікацію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Любченко М. Юридична термінологія: поняття, особливості, види: монографія. Харків, 2015. 280 с.
2. Шеремета Н. Правнича термінологія української мови та процеси творення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології». 2013. № 765. С. 120 – 123.
3. Мамич М.В. Шевченко-Бітенська О.В. Семантична структура терміна «дитина» в законодавчих текстах і професійна компетентність студентів-правників: асоціативно-семантичний аспект. *Section Studia z filologii slowianskiej*. Vol 56 (2021). С. 12 – 20.
4. Солодка, А. К. Особливості функціонування юридичної термінології в українській та англійській мовах. *Часопис Київського університету права*. 2023. №1. С. 12 – 15.
5. Токарська А. Термінологічні запозичення англіцизмів/американізмів у вітчизняній юриспруденції. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». 2021. №2 (30). С. 91 – 95. <http://doi.org/10.23939/law2021.30.091>
6. Metang P., Narathakoon A. A Corpus-Based Study of Lexical Bundles of Keywords Found in Online. *Thaiesol journal*. 2024. 38(1) News Articles.
7. Baklazhenko Y., Hnatiuk O. Legal terminology: challenges of english-ukrainian translation. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2023. 1 (18), 178 – 188.
8. Удовіченко Л. Г. Парадигматичні відношення в сучасній українській правоохоронній термінології. *Лінгвістичні дослідження*. 2021. 2(54). С. 23 – 31. DOI:10.34142/23127546.2021.54.2.03
9. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава-Довкілля-К. Київ, 2010. 844 с.
10. Пономаренко Ю.А. Загальна теорія визначення караності кримінальних правопорушень: монографія. Харків, 2020. 720 с.
11. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. 2013. № 17-18.

Дата першого надходження рукопису до видання: 29.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 28.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025